

הלכות תעניות פרק ה

פרק ה

תעניות על צרות ישראל הכלליות

א.

יש שם ימים שכל ישראל מתענין בהם מפני הצרות שאירעו בהם, כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה. ויהיה זה זיכרון למעשינו הרעים, ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות. שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב, שנאמר "והתודו את עונם ואת עון אבותם" וכו' (ויקרא כ"ו:מ').

ב.

ואלו הן.

- (א) יום שלישי בתשרי - שבו נהרג גדליה בן אחיקם, ונכבת גחלת ישראל הנשארה, וסיבב להתם גלותן.
- (ב) ועשירי בטבת - שבו סמך מלך בבל נבוכדנצר הרשע על ירושלים והביאה במצור ובמצוק.
- (ג) ושבעה עשר בתמוז - וחמישה דברים אירעו בו,
1. בו נשתברו הלוחות,
 2. ובטל התמיד מבית ראשון,
 3. והובקעה ירושלים בחורבן שני,

4. ושרף אפסטמוס הרשע ספר תורה,

5. והעמיד צלם בהיכל:

ג.

ותשעה באב - וחמישה דברים אירעו בו,

1. בו נגזר על ישראל במדבר שלא ייכנסו לארץ,

2. וחרב הבית בראשונה

3. ובשניה,

4. ונלכדה עיר גדולה וביתר היה שמה, והיו בה אלפים ורבבות

מישראל, והיה להם מלך גדול, ודימו כל ישראל וגדולי החכמים
שהוא המלך המשיח, ונפל ביד גויים ונהרגו כולם, והיתה צרה
גדולה כמו חורבן המקדש,

5. ובו ביום המוכן לפורענות חרש טורנוס רופוס הרשע ממלכי אדום
את ההיכל ואת סביביו, לקיים "ציון שדה תחרש"

(ירמיהו כ"ו:י"ח, מיכה ג:י"ב):

ד.

וארבעת ימי הצומות האלו הרי הן מפורשין בקבלה, "צום הרביעי וצום

החמישי וצום השביעי וצום העשירי" וכו' (זכריה ח:י"ט),

- צום הרביעי - זה שבעה עשר בתמוז שהוא בחודש הרביעי,
- וצום החמישי - זה תשעה באב שהוא בחודש החמישי,
- וצום השביעי - זה שלשה בתשרי שהוא בחודש השביעי,
- וצום העשירי - זה עשירי בטבת, שהוא בחודש העשירי:

ונהגו כל ישראל בזמנים אלו להתענות בשלשה עשר באדר, זכר לתעניות שנתענו בימי המן, שנאמר **"דברי הצומות וזעקתם"** (אסתר ט':ל"א).

חלו בשבת

ואם חל שלשה עשר באדר להיות בשבת - מקדימין ומתענין בחמישי שהוא אחד עשר.

אבל אחד מארבעה ימי הצומות שחל להיות בשבת - דוחין אותו לאחר השבת.

חל להיות בערב שבת - מתענין בערב שבת.

דין הצומות הללו

ובכל הצומות האלו אין מתריעין, ולא מתפללין תפילת נעילה, אבל קוראין בתורה שחרית ומנחה ב**"ויחל משה"** (שמות ל"ב:י"א).
ובכולן אוכלין ושותין בלילה, חוץ מתשעה באב:

דיני משנכנס אב

1.

משייכנס אב ממעטין בשמחה.

ושבת שחל תשעה באב להיות בתוכה - אסור לספר ולכבס, ואסור ללבוש כלי מגוהץ, אפילו כלי פשתן, עד שיעבור התענית.

ואפילו לכבס ולהניח לאחר התענית אסור.

וכבר נהגו ישראל שלא לאכול בשר בשבת זו, ולא ייכנסו למרחץ, עד שיעבור התענית.

ויש מקומות שנהגו לבטל השחיטה מראש החודש עד התענית:

תשעה באב לילו כיומו לכל דבר, ואין אוכלין אלא מבעוד יום, ובין השמשות
שלו אסור, כיום הכיפורים.

סעודה המפסקת

ולא יאכל בשר ולא ישתה יין בסעודה המפסיק בה, אבל שותה הוא יין
מגיתו שיש לו שלשה ימים או פחות, ואוכל בשר מליח שיש לו שלשה ימים
או יתר, ולא יאכל שני תבשילין:

במה דברים אמורים, שאכל ערב תשעה באב אחר חצות. אבל אם סעד קודם
חצות, אף על פי שהוא מפסיק בה אוכל כל מה שירצה.
וערב תשעה באב שחל להיות בשבת - אוכל ושותה כל צרכו, ומעלה על
שולחנו אפילו כסעודת שלמה.
וכן, תשעה באב עצמו שחל להיות בשבת - אינו מחסר כלום:

זו היא מידת כל העם, שאינן יכולין לסבול יתר מדאי.
אבל חסידים הראשונים כך היתה מידתן, ערב תשעה באב מביאין לו לאדם
לבדו פת חריבה במלח, ושורה במים, ויושב בין תנור לכיריים ואוכלה,
ושותה עליה קיתון של מים, בדאגה ובשיממון ובכיה כמי שמתו מוטל
לפניו.
וכזה ראוי לחכמים לעשות, או קרוב מזה.

מנהג הרמב"ם

ומימינו לא אכלנו ערב תשעה באב תבשיל, אפילו של עדשים, אלא אם כן
היה בשבת:

עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בתשעה באב.

ואסור ברחיצה, בין בחמין בין בצונן, ואפילו להושיט אצבעו במים.

ואסור בסיכה של תענוג, ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המיטה, כיום הכיפורים.

ומקום שנהגו לעשות בו מלאכה - עושין, ומקום שנהגו שלא לעשות - אינן עושין. ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים בו.

ואמרו חכמים שכל העושה בו מלאכה אינו רואה סימן ברכה לעולם:

יא.

תלמידי חכמים אין נותנין שלום זה לזה בתשעה באב, אלא יושבים דווים נאנחים, כאבילי אם.

ואם נתן להם עם הארץ שלום - מחזירין לו בשפה רפה וכובד ראש.

ואסור לקראות בתשעה באב בתורה או בנביאים או בכתובים, ובמשנה ובהלכות ובתלמוד ובהגדות.

ואינו קורא אלא באיוב, ובקינות, ובדברים הרעים שבירמיה.

ותינוקות של בית רבן בטלין בו.

ומקצת חכמים נוהגין שלא להניח בו תפילין:

הלכות זכר לחורבן

יב.

משחרב בית המקדש, תיקנו חכמים שהיו באותו הדור שאין בונין לעולם בנין מסויד מכזיר כבנין המלכים, אלא טח ביתו בטיט וסד בסיד, ומשייר מקום אמה על אמה כנגד הפתח בלא סיד.

והלוקח חצר מסוידת ומכירת - הרי זו כחזקתה, ואין מחייבין אותו לקלף
הכתלים:

יג.

וכן התקינו, שהעורך שולחן לעשות סעודה לאורחים - מחסר ממנו מעט,
ומניח מקום פנוי בלא קערה מן הקערות הראויות לתת שם.
וכשהאשה עושה תכשיטי הכסף והזהב - משיירת מין ממני התכשיט
שנוהגות בהן, כדי שלא יהיה תכשיט שלם.
וכשהחתן נושא, לוקח אפר מקלה ונותן בראשו מקום הנחת התפילין.
וכל אלו הדברים כדי לזכור ירושלים, שנאמר "אם אשכח ירושלים תשכח
ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי" (תהלים קל"ז:ה-ו) :

יד.

וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר כולם, וכל מיני זמר וכל משמיעי קול של שיר
אסור לשמוח בהם ואסור לשמען, מפני החורבן.
ואפילו שירה בפה על היין אסורה, שנאמר "בשיר לא ישתו יין"
(ישעיהו כ"ד:ט).

וכבר נהגו כל ישראל לומר דברי תשבחות או שיר של הודאות לאל וכיוצא
באלו על היין:

טו.

ואחר כך גזרו על עטרות חתנים כלל, שלא יניח החתן בראשו שם כליל,
שנאמר "הסר המצנפת והרם העטרה" (יחזקאל כ"א:ל"א).
וכן גזרו על עטרות כלה אם היו של כסף וזהב, אבל של גדיל מותרת לכלה:

טז.

מי שראה ערי יהודה בחורבן, אומר "ערי קדשך היו מדבר" (ישעיהו ס"ד:ט'),
וקורע.

ראה ירושלים בחורבנה, אומר "בית קדשנו ותפארתנו" וכו' (ישעיהו ס"ד:י'),
וקורע.

ומהיכן חייב לקרוע? מן הצופים, וכשיגיע למקדש - קורע קרע אחר.
ואם פגע במקדש תחילה, כשיבוא מדרך המדבר, קורע על המקדש, ומוסיף
על ירושלים:

יז.

כל הקרעים האלו כולם ביד ומעומד, וקורע כל כסות שעליו עד שיגלה את
ליבו. ואינו מאחה קרעים אלו לעולם, אבל רשאי הוא לשללן, למללן,
ללקטן, ולתפרן כמין סולמות:

יח.

היה הולך ובא לירושלים, הולך ובא,
אם תוך שלשים יום - אינו קורע קרע אחר,
ואם לאחר שלשים יום - חוזר וקורע:

דין הצומות לימות המשיח

יט.

כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח.

ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה, שנאמר
”כה אמר י”י צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי
יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים, והאמת והשלום אהבו”

(זכריה ח': ט)